

УДК 025.354:061.1(477-25)



Галина Гуцол,
заступник директора
з наукової роботи
Книжкової палати України



Ніна Трухан,
науковий співробітник
відділу наукового опрацювання
документів і організації каталогів
Книжкової палати України

Удосконалення системи карткових каталогів Книжкової палати України для ефективного обслуговування користувачів

У статті детально проаналізовано систему карткових каталогів Книжкової палати України з точки зору інформаційної наповненості для здійснення багатоаспектного пошуку джерел у фонді Державного архіву друку, досліджено інформаційно-пошукові можливості карткових та електронних каталогів, визначено шляхи підвищення ефективності їхнього ведення та використання для забезпечення потреб користувачів.

Ключові слова: довідково-пошуковий апарат, картковий каталог, електронний каталог, Книжкова палата України, Державний архів друку.

Питання ефективності використання довідково-пошукового апарату до фондів бібліотек, архівів, книжкових палат тощо турбують фахівців відповідних галузей вже упродовж багатьох років. З моменту заснування бібліографічних баз даних і початку ведення електронних каталогів у галузевій періодиці, на наукових конференціях тривають дискусії щодо використання карткових каталогів чи відмовлення від їхнього ведення. Зокрема це питання вивчали фахівці Російської Федерації: Т. Єфременко, Т. Хлусович [1], І. Клім [4, 43], Е. Постика [16], В. Скоробогатов [23], Е. Сукіасян [23, 27, 28, 31, 32, 38]; Білорусі: Ю. Селиванова, Т. Масхулія, О. Жлобинська [5]; України: О. Онищенко [11], Н. Оністрат [12], В. Осаула [14], однак однозначного висновку вони не дійшли.

Метою цього дослідження є аналіз інформаційних можливостей карткових каталогів Книжкової палати України, порівняння їх з електронними та запропонування рішення щодо найефективнішого використання системи карткових і електронних каталогів для обслуговування користувачів.

Державна наукова установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова" з першого дня своєї діяльності (24 січня 1919 року) є інформаційним центром щодо випуску друкованої продукції в Україні, обов'язковий примірник якої вона зберігає в Державному архіві друку як історичну та культурну пам'ятку людства. Книжкова палата бібліографічно опрацьовує, систематизує всі види видань України, веде карткові та електронні каталоги, аналізує всі відомості, випускаючи державні бібліографічні покажчики, статистичний збірник та інші видання.

Державний архів друку є складовою національного інформаційного фонду України, перебуває під охороною держави і призначений для задоволення інформаційних потреб суспільства. У ньому зберігається понад 13,7 млн документів. Це найповніше зібрання друкованої продукції України, починаючи з 1917 року.

На початку заснування Книжкової палати у 1919 році за основу для формування фонду Державного архіву друку було взято бібліотечно-архівний фонд, що містив видання з 1917 року, подальше його поповнення, як і нині, відбувається за рахунок обов'язкового примірника видань, які надходять у Книжкову палату згідно із Законом України "Про обов'язковий примірник документів".

Найважливішу роль для пошуку документів у фонді Державного архіву друку відіграє довідково-пошуковий апарат — система каталогів Книжкової палати України: карткових та електронних, і, якщо електронні каталоги — це сучасний вид каталогізації, що виник 15—20 років тому, то карткові мають велику історію й самі вже стали історичною цінністю.

На початку своєї діяльності Книжкова палата України взяла за основу "Інструктивно-методичні матеріали з побудови генерального алфавітного каталогу", які були розроблені у 1917 році і містили основні положення з його організації та ведення. У часописі українського письменства "Книгарь" 1918 року була опублікована стаття С. Кондри "Загальні принципи технічної організації бібліотек", де автор наголошує: "Перше завдання бібліотекоманії — це каталогізація. Каталогів повинно бути декілька. Обов'язкові: інвентарний, або хронологічний, систематичний і алфавітний. Кожний із них має своє призначення й відіграє важливу роль у довідково-інформаційному пошуку". Так, за понад 90 років свого існування Книжкова палата України створила систему карткових каталогів, що за своїм змістом і призначенням є відображенням фонду Державного архіву друку: генеральний алфавітний каталог (ГАК), у тому числі видань спецфонду (1917—1976), систематичний, хронологічний, видавничий, каталог серій, авторефератів дисертацій, нотних, образотворчих та картографічних видань.

Огляд системи каталогів Книжкової палати України уможливує популяризацію знань про їхні інформаційні особливості як бібліографічно-історичних ресурсів, що максимально відображають наукові праці вчених з усіх галузей знань, твори письменників, поетів, мистецтвознавців тощо. Особливу цінність мають систематичний, хронологічний, видавничий, каталог серій та каталог спецфонду, які містять спеціальну, тільки їм притаманну інформацію.

З 1997 року розпочато ведення електронних каталогів. Першим започатковано електронний каталог книг та авторефератів дисертацій, завдяки ретроспективному введенню упродовж 1997—2000 років з карток хронологічного каталогу, нині містить інформацію про всі книжкові видання за роки незалежності України — з 1991 року.

У 2006 році у Книжковій палаті було введено окремий інвентарний облік авторефератів дисертацій і розпочато

формування електронного каталогу цього виду видань, а у 2007 році створено електронні каталоги нот, карт, образотворчих та електронних видань. Не всі з цих електронних каталогів знайшли відображення у карткових, зокрема останній. Таким чином, кількість електронних каталогів Книжкової палати України перевищує кількість карткових.

Генеральний алфавітний каталог. ГАК займає головне місце в системі довідково-пошукового апарату Книжкової палати України. В інструктивно-методичних документах з побудови каталогів підкреслюється, що основна мета ГАК — максимально подавати відомості про видання: авторів, редакторів, упорядників, перекладачів, ілюстраторів, авторів вступних статей, передмов, післямов, колективних авторів, персоналії, заголовки та ін., що дає можливість здійснювати різнобічний інформаційно-дослідницький пошук. ГАК повністю відображає книжкові фонди і частково продовжувані періодичні видання з 1917 року до сьогодення. Він є основним довідково-пошуковим апаратом для надання довідок зацікавленим особам, інформації для науковців як Книжкової палати, так й інших організацій, установ та окремих дослідників.

Для зручного користування ГАК структурно поділяється на три самостійні ряди за мовною ознакою: український, російський та іншомовний, який відображає літературу, видану в Україні сімдесятьма мовами світу, в тому числі есперанто, і нараховує понад два мільйони карток. Основною особливістю ГАК є інформаційна насиченість, завдяки повноті відображення авторів та інших осіб, які брали участь у підготовці видання до друку. На звороті основної каталожної картки з бібліографічним описом перераховані всі їхні прізвища та у скороченій формі імена й по батькові. У ГАК Книжкової палати України є інформація про всіх (20, 40 і більше) авторів, співавторів, редакторів, перекладачів, ілюстраторів, авторів передмов та післямов, вступних статей, коментарів, розробників тощо. На прізвище кожного з них у каталозі наявна додаткова картка з назвою передмови, післямови, коментарів тощо. Таким чином, науковий та творчий шлях усіх вчених, науковців, письменників, поетів, художників, ілюстраторів повністю відображено в каталозі. Ця специфіка притаманна лише каталогам Книжкової палати України і дає можливість, починаючи з 1930 року і до кінця 1980 року, мати всеосяжний, з усіх галузей наук, допоміжний довідковий апарат. Наприклад:

1. Українська Радянська Енциклопедія: [У 12-ти т.] / Голов. редкол.: Бажан М. П. (голов. ред.) та ін. 2-ге вид. — К.: Голов. ред. УРЕ, 1977—1985.

На зворотньому боці основної картки перераховані прізвища 39 редакторів, які працювали над створенням цього видання і відображені в ГАК додатковими картками за алфавітом:

2. Ріцос, Яніс

Поезії / Яніс Ріцос; Упоряд. А. Білецький; пер. М. Бажан та ін.; Вступ. ст. Т. Чернишової; Приміт. О. Пономарева; Худож. В. В. Василенко. — К.: Дніпро, 1979. — 202 с., іл.

На зворотньому боці основної картки, крім зазначених, перераховані ще 11 прізвищ перекладачів, на які в ГАК є додаткові картки.

3. Київ: Що? Де? Як? Фотопутівник / Фото В. П. Дедова та ін.; авт. тексту М. М. Гілаха. — К.: Мистецтво, 1980. — 286 с., іл.

На додаткових картках цього видання в каталозі відображені автор тексту та 15 прізвищ фотографів.

Починаючи з 1980 року, на зворотньому боці основної картки подавали прізвища максимальної кількості учасників випуску творів друку, а додатковими картками в ГАК відоб-

ражали тільки 10 основних відповідальних: авторів, у тому числі колективних, головного редактора тощо. Наприклад:

Словник-довідник фінансиста АПК / [Авт. колект.: М. Я. Дем'яненко та ін.]; За ред. Саблука П. Т., Дем'яненка М. Я.; Ін-т аграрної економіки УААН. — К.: Ін-т аграр. економіки УААН, 1977. — 234 с.

І. Дем'яненко, Микола Якович. ІІ. Саблук, Петро Трохимович, ред. ІІІ Ін-т аграр. економіки. (Київ).

Зворотний бік основної картки:

ред. Дем'яненко М. Я., Скупий В. М., Алексійчук В. І., Беспалий Б. Ф., Борщ А. Г., Германчук Г. М., Грищенко О. Ф., Жук В. М., Кірейцев Г. Г., Лайко П. А., Москаленко В. О., Маслаковський В. Б., Новроцький С. А., Полозенко Д. В., Роздобудько В. С., Слесар Т. М.

Починаючи з 2000 року, було прийнято рішення перераховувати на картках прізвища десяткох авторів і на них подавати додаткові картки.

Особливої уваги вимагають видання під колективним автором, оскільки створення авторського колективу і забезпечення єдиного авторського заголовка вимагає високої кваліфікації спеціалістів. В останнє десятиріччя відбулися великі зміни в суспільстві, які призвели до реорганізації і закриття низки науково-дослідних інститутів, наукових організацій, на базі яких виникають нові наукові товариства, реорганізуються старі під новими назвами. Їхні праці відображаються під новим колективним автором.

Дотримуючись вимог інструктивно-методичних документів з побудови каталогів про максимальне відтворення відомостей з друкованих видань, спеціалісти Книжкової палати України велику увагу приділяли збірникам праць наукових конференцій, у яких друкувались статті їх учасників. Автори та назви статей відображались у каталозі, а основна картка на видання містила перелік усіх статей, тому деякі з них мали продовження на наступних картках (трьох і більше). Наприклад:

Конференція з недостатності кровообігу. Київ. 1936.

Недостатність кровообігу. Збірник праць конфер. з кровообігу, скликаний в місті Києві з 21 по 23 грудня 1936 р. — К., Вид. і друк. Літогр. Акад. наук УРСР, 1938. — 345 с., іл.

Зміст.: Богомолець О. О. Про деякі спірні питання гемодинаміки.

Огляд стану ГАК однозначно говорить про те, що він потребує підвищеної уваги та постійного наукового редагування. Спеціалісти з ведення каталогів Книжкової палати України уточнюють, удосконалюють та створюють роздільники на нові колективи. Уся робота щодо наукового редагування системи каталогів зосереджена на веденні, актуалізації та редагуванні не окремих карткових каталогів, а системи каталогів загалом.

Таким чином, Книжкова палата України має унікальні довідково-інформаційні пошукові ресурси української видавничої справи, які відсутні у будь-якій бібліотеці чи видавничо-торговій інституції країни.

Незважаючи на всі перераховані переваги традиційних каталогів та їхню унікальність, сьогодення вносить корективи і вимагає іншого підходу. Можливості пошуку в електронних каталогах, завдяки досягненням сучасних технологій, необмежені й уможливають наповнення світового інформаційного простору повними відомостями про друковану продукцію України.

Систематичний каталог. Систематичний каталог (СК) Книжкової палати України відображає вітчизняну книжкову продукцію з 1922 року і структурно поділяється на ряди за роками, які відповідають певним періодам у житті суспільства: 1922—1941 роки; 1941—1956 роки; 1957—1990 роки. Ці ряди законсервовані, їх вміст залишився незмінним з часів, коли вони створювались. Користувачі під

час роботи з каталогом можуть отримати повне уявлення про розвиток культури та науки відповідних періодів радянської доби. Цих рядів каталогу ніколи не торкнулась переіндексація. Індекси на картках, які відображали ідеологію партії та уряду і ставились на видання усіх напрямів науки, техніки, історії, літератури тощо, залишилися у каталозі проставленими відповідно до правил індексування свого часу. Всього в каталозі налічується понад 1 млн 200 тис. карток, які розставлені за галузями знань, у кожній галузі — за розділом, а в кожному розділі та підрозділі — за змішаним російсько-українським алфавітом.

Особливістю цього каталогу є відображення максимальної кількості галузей наук, про які йдеться в кожному виданні. Наприклад:

Ткач, Володимир Іванович

Гетерополіаніони структури Кегіна як аналітичні реагенти на азотовиміщуючі органічні речовини. — Дніпропетровськ, 1999. — 35 с.: іл., табл.

УДК 543.25+541.4+615.2/3

У каталозі відображені чотири картки: головна з трьома індексами, друга — з першим індексом, а третя і четверта — з другим і третім індексами.

Вся копійка робота з ведення та редагування каталогів у різні часи проводилася згідно з прийнятими тоді рішеннями — з 1924 року індексацію видань здійснювали за міжнародною бібліографічною класифікацією. У 1935—1937 роках картки в систематичному каталозі розставлялися відповідно до десяткової класифікації та авторського знака; з 1962 року — до "Універсальної десяткової класифікації" (УДК), виданої у Радянському Союзі, а з 2000 року — до національного еталона УДК, переклад з англійської й видання якого українською мовою здійснила Книжкова палата України.

Відтоді УДК постійно підтримується в актуальному стані, а Книжкова палата на підставі ліцензії Консорціуму УДК випускає зміни і доповнення до УДК та нові видання цієї міжнародної класифікаційної системи, якою користуються бібліотеки понад 120 країн світу.

Впровадження комп'ютерних технологій у 1997 році потребувало кардинальних втручань у процес систематизації документного потоку. Розвиток нових, сучасних галузей науки, які народжуються на стику кількох наук (наприклад, біоінженерія), породжує нову термінологію, яку потрібно не тільки знати, а й знайти їй відповідне місце в класифікації, що неминуче відобразиться в СК. Темпи розвитку сучасних технологій настільки стрімкі, що самі таблиці класифікації вимагають постійного удосконалення і доповнюються додатками, завдяки чому удосконалюється і СК.

Хронологічний каталог. Хронологічний каталог (ХК) використовується для контролю збереження фонду і для пошуку за хронологією. Спеціалісти вважають, що це основний каталог, який віддзеркалює надходження у фонди Книжкової палати України всієї друкованої продукції країни у хронологічному порядку по місяцях та роках. Каталог складається з двох частин: відкритий каталог і каталог спецфонду (див. далі). Він відображає твори друку, видані в Україні з 1917 року (1917—1921 роки знаходяться у спецфонді), а також книги, продовжувані видання (частково), автореферати дисертацій та фонд групового опрацювання, який віддзеркалюється довідковою картою. ХК є одним з найбільших у системі каталогів Книжкової палати і нараховує майже 1 млн 200 тис. карток. Особливістю ХК є те, що він відображає літературу з 1917 року до сьогодні, видану не тільки українською, а й іншими мовами світу.

ХК є найкращим джерелом для проведення електронної ретроконверсії каталогів, яку вже частково здійснила Книжкова палата у 1997—2000 роках та яку планує продовжити далі.

Видавничий каталог. Особливе місце в системі каталогів Книжкової палати України посідає видавничий каталог (ВК), який є дзеркалом видавничої галузі України і відображає діяльність усіх видавництв і видавничих організацій країни, починаючи з 1922 року, та містить окремі картки з 1917 року.

ВК є основою довідково-бібліографічної роботи науковців з історії видавництва України. Він особливий ще й тому, що містить інформацію з питань поліграфічного оформлення видань, яка відсутня в усіх інших каталогах. Унікальність ВК полягає й у тому, що він єдиний в Україні — жодна бібліотека країни не веде подібного каталогу.

Каталог містить 950 тис. карток і має дві частини: у першій розміщено інформацію про видання державних господарюючих видавництв, а у другій — про друковану продукцію відомчих видавництв, які підпорядковувалися інститутам, відомствам та іншим установам.

Картки у ВК розташовані за алфавітом назв видавництва та видавничих організацій у хронологічному порядку за роками та мовами, а у їхніх межах — за алфавітом авторів назв творів друку. У разі реорганізації або зміни назв видавництва, картки на їхню друковану продукцію збираються під останньою назвою, а від попередніх назв даються посилання.

Основна картка містить відомості про назву видавництва, місце та рік початку його діяльності. Довідкові картки фіксують додаткові відомості й складаються у формі розгорнутого пояснення з історії видавництва: відомості про реорганізацію, посилання на документ, що це засвідчує (постанови та розпорядження про реорганізацію, її мету, дату); зміни назви, дати цих змін, зміни підпорядкування державним структурам або філіям тощо.

Інформація ВК дає можливість проводити науковий аналіз організації та діяльності видавництва, їхнього підпорядкування, місця знаходження, важливості та тематичної наповненості випущеної літератури, назв, кількості видань та тиражів, мови видань, поліграфічної цінності, ідеологічної спрямованості, уточнити місце їхнього знаходження, підпорядкування тощо.

ВК не тільки збагачує і доповнює історію видавничої справи, а й відображає різні аспекти діяльності видавництва, відтворюючи назви надрукованої продукції, міста, в яких вони працювали. Особливо це стосується довоєнного періоду, коли змінювалася столиця України Київ — Харків, назви міст: Донецьк — Сталіно (1926—1961); Єнакієве — Рикове (1929—1935); Маріуполь — Жданов (1948—1988) тощо, а також засоби, методи і принципи становлення видавництва на основі документального матеріалу, законів та постанов, що стосувалися видавничої справи.

ВК — своєрідна біографія видавництва та видавничих організацій. Завдяки йому можна помітити вплив факторів політичного, соціального, технічного характеру тощо, різні у певні відрізки часу, та їхні закономірності щодо проведення реорганізацій видавництва з метою контролю їхньої діяльності з 1919 року й до сьогодні. Приблизно кожні десять років майже всі видавництва переживали реорганізацію. Так, за даними ВК, секцію при Вукопспілці, у структурі якої працював апарат Книгоспілки, було утворено в 1920 році. 30 грудня 1922 року було прийнято статут Всеукраїнської кооперативної і книготорговельної видавничої спілки "Книгоспілка". На його основі "Книгоспілка" працювала до 1930 року і була одною з найбільших книготорговельних та видавничих установ в Україні. 23 жовтня 1930 року Рада Народних Комісарів УСРР прийняла постанову, якою "Книгоспілка" була реорганізована у "Вукоопкнигу" — галузеву секцію Вукопспіллки. Під останньою назвою "Книгоспілка" пропрацювала до 1935 року і припинила свою діяльність.

Отже, ВК є важливою складовою системи каталогів Книжкової палати України, реально існуючою джерелознав-

чою базою, яка має непересічне значення для науки, оскільки там наявна велика кількість джерел, які ще не введено до наукового обігу.

Сучасні методи електронної каталогізації дають можливість зробити альтернативу картковому ВК шляхом створення авторитетних баз даних видавництва України. В основу цієї бази даних може лягти електронний ресурс "Історія видавництва України. Державні видавництва України. 1917—2007 рр.", розроблення якого Книжкова палата України здійснила у 2008—2009 роках.

Каталог серій. Каталог серій (КС) відображає продукцію видавництв та видавничих організацій із визначенням серій, які мають самостійні, характерні назви, і нараховує близько 110 тис. карток. Він є допоміжним апаратом ГАК та ВК, використовується для виконання довідок у довідково-бібліографічній роботі, для складання допоміжного покажчика серій до "Літопису книг", для складання друкованих карток, а іноді й для статистики друку.

Картки в каталозі розміщуються за змішаним (українсько-російським) алфавітом назв серій та за алфавітом авторів видань. Назви серій російською мовою інколи мають паралельні назви українською мовою. У цих випадках від російської форми назви серії дається посилання до української, а за нею розставляються назви творів друку за змішаним алфавітом.

У КС для оперативного орієнтування постійно ведеться картотека-ключ під назвою "Алфавітний покажчик назв серій". Склалася певна система написання та розстановлення карток-ключів, де застосовується принцип змішаного алфавіту. Українському варіанту надається перевага, але на картках назва серії пишеться паралельно українською та російською мовами.

КС Книжкової палати України, як і ВК, унікальний, оскільки жодна бібліотека в країні не має такого повного відображення абсолютно всіх серій друкованої продукції.

Каталог авторефератів дисертацій. Каталог авторефератів дисертацій відображає автореферати докторських і кандидатських дисертацій з 1950 року. Тематика каталогу — галузева. З 1950 до 1969 року картки розставлялися за схемою класифікацій для масових бібліотек, з 1970 — за галузями науки, в якій захищався дисертація; у рамках науки — за вченими ступенями, у цих групах — за алфавітом.

До 1991 року майже всі автореферати дисертацій були написані російською мовою, тому каталог складався з російськомовних карток. Після 1991 року автореферати дисертацій відображаються в каталозі за змішаним алфавітом — російською та українською мовами. Каталог нараховує 145 тис. карток.

Каталог спецфонду. Це унікальний каталог книг, виданих у 1917—1976 роках та вилучених з відкритого фонду за розпорядженням Головліту, тобто органами цензури. Він має два ряди: алфавітний та хронологічний, а також відображає літературу іноземними мовами.

Каталог спецфонду використовується для контролю збереження фонду, пошуку за хронологією та ретроспективних досліджень. Кілька років тому Книжкова палата України розпочала електронну ретроспективну каталогізацію видань фонду Державного архіву друку, починаючи з 1917 року.

Бібліографічні записи на видання створюються за сучасними правилами каталогізації відповідно до чинних в Україні національних стандартів та використовуваних сучасних класифікаційних систем. Вивчення карткового каталогу спецфонду і порівняння відомостей у картках з відомостями у першоджерелах (книгах) дало підстави для висновку, що картковий каталог непридатний для ретроспективної каталогізації, оскільки містить дуже обмежені, а часто й неправильні відомості про видання. Тому ретроспективна ката-

логізація відбувається так само, як і каталогізація сучасних видань — шляхом введення відомостей у бази даних з книги і про- ставляння класифікаційних індексів після вивчення її змісту.

Розглянувши докладно систему карткових каталогів Книжкової палати України, яка є пошуковим апаратом до фонду Державного архіву друку і джерелом повної інформації про нього, можна зробити висновок, що більшість каталогів є унікальними й цінними не лише як джерело інформації, а й як зібрання історичних документів, серед яких багато рукописних.

Однак в епоху комп'ютерних технологій більшість великих бібліотек світу та книжкові палати країн СНД відмовляються від ведення карткових каталогів, віддаючи перевагу електронним, оскільки вони є інформативнішими, універсальнішими і пошук у них здійснюється набагато швидше, ніж у карткових, що дає змогу оперативніше та якісніше обслуговувати користувачів.

У Книжковій палаті України усі технологічні операції з опрацювання документних потоків, зокрема й державної бібліографічної реєстрації всіх видів видань, автоматизовано. У 2005 році розроблено схему руху документних потоків, що дало можливість уникнути операцій подвійного введення бібліографічної інформації під час опрацювання видань у відділах, створення бібліографічних баз даних розпочинається вже на першому етапі реєстрації документів — у загальному відділі, після розпакування поштових відправлень. Усі подальші переміщення документів відділами Книжкової палати України супроводжуються передаванням у локальній комп'ютерній мережі баз даних на них, доповнених бібліографічними відомостями відповідно до функціональних обов'язків кожного підрозділу. Повного вигляду бібліографічні записи набувають у відділі наукового опрацювання документів і організації каталогів. На основі записів електронного каталогу вже багато років готуються до друку каталожні картки для вливання в картковий каталог.

Але цим використання електронних каталогів не обмежується. У Книжковій палаті розроблено технології конвертації та створення різних інформаційних продуктів на основі баз даних електронних каталогів. Так, у відділі наукової підготовки державних бібліографічних покажчиків документний потік книг і авторефератів дисертацій не потрапляє, оскільки усі бібліографічні відомості з цих видань уже внесено у базу даних електронного каталогу. Цих відомостей достатньо для формування баз даних державної бібліографії, які також створюють за допомогою конвертації окремих полів з електронних каталогів, а потім тільки доповнюють статистичними індексами.

Враховуючи це, вчена рада Книжкової палати України вирішила припинити подальшу актуалізацію довідково-пошукового апарату до фонду неперіодичних видань Державного архіву друку (карткових каталогів), починаючи з карток на видання, зареєстрованих 2008 року.

Це рішення прийнято, виходячи з таких причин:

1. Відсутність упродовж багатьох років у Книжкової палати України замовлень від бібліотек на друковані каталожні картки.

2. Наявність в Книжковій палаті електронних баз даних каталогів: книг з 1991 року; авторефератів дисертацій з 2006 року¹; нотних видань з 2007 року; образотворчих видань з 2007 року; картографічних видань з 2007 року; електронних видань з 2002 року.

¹ З 1991 до 2005 року включно автореферати дисертацій обліковувались як книжкові видання. З 2006 року вони обліковуються окремо і виділені в окрему базу даних.

3. Незатребуваність карткових каталогів для виконання запитів користувачів за період дублювання їх електронними базами даних.

4. Необхідність підготовки (комп'ютерного складання) бібліографічної інформації, знайденої в карткових каталогах, для надання її користувачу, на відміну від баз даних, витяг з яких отримується одразу в електронній формі.

5. У результаті аналітико-синтетичного опрацювання неперіодичних видань усі бібліографічні відомості заносяться в бази даних, з яких у подальшому шляхом складних перетворень у Microsoft Word і додаткового редагування формуються пакети карток для друкування.

6. Бази даних Книжкової палати є актуальнішими за карткові каталоги. Нові записи в них вливаються одразу після опрацювання видань, тоді як поповнення карткових каталогів відбувається із запізненням у зв'язку з необхідністю додаткового часу на підготовку, друкування та розстановку карток.

7. Витрати на підтримку в актуальному стані карткових каталогів з року в рік зростають у зв'язку з постійним збільшенням вартості витратних матеріалів. Через це у 2006 році Книжкова палата змушена була скоротити кількість примірників друкованих карток з 11 до 6, що впливає на їхню інформативність.

8. Від розпочатої роботи з ретроспективної електронної каталогізації Книжкова палата відмовилась через звільнення з роботи фахівців, які виконували це завдання. Припинення подальшого ведення карткових каталогів дає змогу вивільнити три особи у відділі наукового опрацювання документів і організації каталогів для продовження роботи над ретроспективною електронною каталогізацією фонду Державного архіву друку.

Висновок. На сучасному етапі головними завданнями Книжкової палати України, як і за часів її заснування, залишається збирання, опрацювання, зберігання документів, аналізування і розповсюдження інформації про них. Необхідно також підвищувати рівень обслуговування користувачів і збільшувати доступність до фонду Державного архіву друку шляхом створення інформаційних систем з метою обміну інформацією між потенційними джерелами та користувачами, забезпечувати доступ до змісту друкованих джерел за допомогою інформаційних технологій, створення повнотекстових баз даних.

Список використаної літератури

1. *Ефременко Т.* Изучение использования каталогов и карточек в Сахалинской областной универсальной библиотеке в условиях автоматизации на основе анкетирования пользователей / Т. Ефременко, Т. Хлусович // Новая библиотека. — 2009. — № 4. — С. 20—23.
2. *Каталоги й картотеки Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського : пам'ятка користувача / уклад.: Р. П. Гаврилук, Ю. Ю. Мішина ; Акад. пед наук України. — К. : ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2004. — 32 с.*
3. *Каталоги та інформаційний пошук : матеріали наук.-практ. сем. у межах секції МОН України з оброб. док. та ведення довідк. апарату, 27 листоп. 2009 р. — Х. : ХДУХТ, 2010. — 104 с. : іл.*
4. *Клим И. Л.* Каталогизация на пороге III тысячелетия / Клим И. Л. ; Центр информационных ресурсов USIS-St. Petersburg, Санкт-Петербург, Россия. — Режим доступа: <http://www.qpntb.ru/win/inter-events/crimea98/doc2doc120.html>. — Загл. с экрана.
5. *Каталогизация: Современные технологии. Тенденции и перспективы развития : курс лекций / Селиванова Ю. Г. [и др.]. — Режим доступа: www.lit.by/books/view/57760. — Загл. с экрана.*
6. *Кленов А. В.* Библиотечные каталоги: руководство для библиотечных работников / Кленов А. В. — М. : Всесоюз. Кн. палата, 1963. — 351 с.
7. *Кондра С.* Загальні принципи технічної організації бібліотек / С. Кондра // Книгарь. — 1918. — Ч. 11. — С. 622—631.
8. *Лифанова Т.* О бедной карточке хочу замолвить слово... / Т. Лифанова // Библиотека. — 2002. — № 10. — С. 20—22.
9. *Лобановська І.* Удосконалення традиційних карткових систематичних каталогів / І. Лобановська, Н. Грудініна // Бібліотечний вісник. — 2009. — № 4. — С. 16—20.
10. *Материалы по организации систематического каталога: система разделителей и структура каталога / [сост. Гандельман Я. И.]. — Х., 1956. — 105 с.*
11. *Онищенко О.* Каталоги — інформаційне ядро бібліотек: роль і значення в період комп'ютеризації / О. Онищенко // Бібліотечний вісник. — 1997. — № 6. — С. 6—7.
12. *Оністрат Н.* Електронні та карткові інформаційно-пошукові системи бібліотеки: питання взаємодії / Н. Оністрат // Бібліотечний форум України. — 2007. — № 2. — С. 14—16.
13. *Организация и ведение алфавитного каталога : инструктивно-методические указания / [сост.: В. И. Белая и др.]. — М., 1984. — 222 с.*
14. *Осаула В.* Бібліотечна картково-каталожна ера: класика інформаційно-пошукових систем в електронному середовищі сучасних бібліотек / Володимир Осаула // Вісник Книжкової палати. — 2009. — № 3. — С. 19—22.
15. *Порядок розстановки бібліографічних записів в алфавітному каталозі за загальним українсько-російським алфавітом : метод. рек. / уклад. Т. М. Гришук. — Х. : Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, 2003. — 30 с.*
16. *Постыка Е.* Какой каталог выбрать? К вопросу о поисковых средствах / Е. Постыка // Библиотека. — 2002. — № 12. — С. 35—36.
17. *Предметный каталог. Система каталогів. Централізована каталогізація : учбов. посіб. / [Карачинська Е. Т. та ін.]. — Х. : [б. в.], 1975. — 138 с.*
18. *Про видавничу справу : Закон України від 5 черв. 1996 р. № 318/97-ВР // Урядовий кур'єр. — 1997. — 19 лип. — С. 9.*
19. *Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек = Problems of scientific library catalogues improvement : матеріали Міжнар. наук. конф., Київ. 14—17 жовтня 1997 р. / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; редкол.: О. Онищенко [та ін.]. — К. : НБУ. 1997. — 168 с.*
20. *Седих В. В.* Бібліотечні каталоги як інформаційно-пошукові системи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Седих, Г. П. Терентьева, В. К. Удалова ; М-во культури і мистец. України, Харк. держ. акад. культури. — Х. : ХДАК, 2003. — 193 с. : іл.
21. *Сенченко М. І.* Книжкова палата України: історія і сьогодення / М. І. Сенченко. — 2-ге вид. виправл. і доповн. — К. : Кн. палата України, 2004. — С. 166.
22. *Систематический каталог : практ. пособие / сост. Сукиасян Э. Р. — М. : Книж. палата, 1990. — 181 с.*
23. *Скоробогатов В. М.* Каталоги карточный и электронный: общее и особенное. Диалог профессионалов / В. М. Скоробогатов, Э. Р. Сукиасян // НТБ. — 2005. — № 12. — С. 15—24.
24. *Сокальский О. С.* Бібліотечні фонди і каталоги : [посіб. для культ.-освіт. училищ] / Сокальський О. С., Тамм Є. П., Туров В. М. — Х. : РВВ Кн. палати УРСР, 1966. — 327 с.
25. *Сукиасян Э. Р.* А судьи кто? О людях, решающих судьбу курса "Библиотечные каталоги", а также немного о самих каталогах / Э. Р. Сукиасян // Мир библиографии. — 2002. — № 3. — С. 27—29.
26. *Сукиасян Э. Р.* Библиотечные каталоги: метод. материалы / Э. Р. Сукиасян. — М. : Профиздат, 2002. — 192 с.
27. *Сукиасян Э. Р.* Компьютеризация библиотеки: с чего начиналось, тем и закончилось / Э. Р. Сукиасян // НТБ. — 2003. — № 9. — С. 17—28.
28. *Сукиасян Э. Р.* Конверсия каталогов: полемические заметки / Э. Р. Сукиасян // Библиотека. — 2001. — № 7. — С. 14—17.
29. *Сукиасян Э. Р.* На стеллажах и в каталогах / Э. Р. Сукиасян // Библиотека. — 2003. — № 9. — С. 26—28.
30. *Сукиасян Э. Р.* Пришло ли время "закрывать" систематический каталог / Э. Р. Сукиасян // НТБ. — 2002. — № 12. — С. 18—30.

31. Сукиасян Э. Р. Система каталогов и динамика развития в современной библиотеке / Э. Р. Сукиасян // НТБ. — 2006. — № 4. — С. 18—33.
32. Сукиасян Э. Р. Электронные каталоги / Э. Р. Сукиасян // Библиотека. — 2000. — № 3. — С. 31—33.
33. Традиційні каталоги наукових бібліотек освітянської галузі. Організація, ведення й редагування : метод. рек. / уклад.: Лобановська І. Г. [та ін.] ; Акад. пед. наук України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. — К. : ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2006. — 168 с.
34. Універсальна десяткова класифікація (УДК). Зміни та допов. (2001) / [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Кн. палата України ім. Івана Федорова. — К. : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2004. — 107 с.
35. Універсальна десяткова класифікація (УДК). Зміни та допов. (2002) / [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Кн. палата України ім. Івана Федорова. — К. : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2005. — 115 с.
36. Фирсов Г. Г. Книгописание и организация алфавитного каталога : [учеб. для библиотеч. факультетов культуры] / Фирсов Г. Г. — М. : Книга, 1971. — 224 с.
37. Эйдельман Б. Ю. Библиотечная классификация и систематический каталог : [учеб. пособие для библиотеч. факультетов культуры, педагогических и университетов] / Эйдельман Б. Ю. — М. : Книга, 1977. — 311 с.
38. Сукиасян Э. Р. Каталогизация и классификация. Электронные каталоги и автоматизированные библиотечные системы : избр. ст. / Э. Р. Сукиасян. — СПб. : Профессия, 2009. — 535 с.
39. Положение о системе каталогов научно-технической библиотеки : ГУ КузГТУ Ип 23-02 : утв. 12 апр. 2006 г. / Федер. агентство по образованию, Гос. образоват. учреждение высш. проф. образования, Кузбас. гос. техн. ун-т (ГУ КузГТУ). — Новокузнецк : ГУ КузГТУ, 2006. — 7 с.
40. Инструкция. Ведение и редактирование карточных каталогов научно-технической библиотеки : ГУ КузГТУ Им 23-11 : утв. 14 апр. 2006 г. / Федер. агентство по образованию, Гос. образоват. учреждение высш. проф. образования, Кузбас. гос. техн. ун-т (ГУ КузГТУ). — Новокузнецк : ГУ КузГТУ, 2006. — 15 с.
41. Положение о системе картотек научно-технической библиотеки : ГУ КузГТУ Ип 23-03 : утв. 14 апр. 2006 г. / Федер. агентство по образованию, Гос. образоват. учреждение высш. проф. образования, Кузбас. гос. техн. ун-т (ГУ КузГТУ). — Новокузнецк : ГУ КузГТУ, 2006. — 12 с.
42. Обработка документов и формирование справочного аппарата : инструкция : ГУ КузГТУ Ип 23-07 : утв. 13 апр. 2006 г. / Федер. агентство по образованию, Гос. образоват. учреждение высш. проф. образования, Кузбас. гос. техн. ун-т (ГУ КузГТУ). — Новокузнецк : ГУ КузГТУ, 2006. — 16 с.
43. Клим И. Л. Каталогизация на пороге III тысячелетия / И. Л. Клим. — Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/crimea/1998/doc2/doc120.html>. — Загл. с экрана.

В статті детально проаналізована система картоточних каталогів Книжної палати України з точки зору інформаційної наповненості для здійснення багатоаспектного пошуку джерел в фонді Державного архіву друку, досліджені інформаційно-пошукові можливості картоточних та електронних каталогів, визначені шляхи підвищення ефективності їх ведення та використання для забезпечення потреб користувачів.

The article deals in detail with the system of the Book Chamber of Ukraine card catalogues from the point of view of information completeness for realization of multidimensional search of sources in the fund of the State Record office, information search possibilities of card and electronic catalogues are studied, the ways of efficiency increase of their management and use are defined for providing the users needs.

Надійшла в редакцію 3 січня 2012 року